

Zichtas Nieuw Aambos Foto: Fon Habets

tekst Fon Habets

HET AAMBOS

Honderdjarige parel in de stad Heerlen

Het Aambos is een oud hellingbos in het centrum van Heerlen. Het is een overblijfsel van een vroeger veel verder oostwaarts uitstrekkend natuurgebied dat één geheel vormde met het Kappelenbos en het Imstenraderbos. Door stadsuitbreiding is een groot gedeelte van de bomen geroid.

Het parkgebied is ongeveer 45 hectare groot en ligt op de noordhelling van het Caumerdal langs de bovenloop van de Caumerbeek. Voor de Heerlenaar van nu een geliefde, vooral stille plek om midden in de stad van de natuur te kunnen genieten. Voor de oudere inwoners een plek van herinnering aan het paviljoen met muziekkiosk en een dansvloer. Kinderen kunnen genieten van het dierenpark en de toegang, met het kunstwerk *Romeinse Poort* (1987) van Raf Verjans bij de Groene Boord, nodigt uit tot een wandeling door het bos.

Het bos ligt op een lemige lössbodem en behoort tot de categorie oud bos van het eikenhaagbeukenbostype. Op de tranchotkaart uit 1805 is het Aambos herkenbaar. Daarop staat ook de bestaande holle weg, de oude verbindingsweg tussen Heerlen en Kerkrade, die vroeger de Roderweg en later de Kerkaderweg heette. Over de holle weg loopt een brug, (1920, vernieuwd in 2011) naar

een beukenbos. Deze brug is karakteristiek voor het Aambos en op veel ansichtkaarten te zien.

Fraai aanzicht zijn hier de boomwortels waartussen de leemachtige lössgrond is uitgespoeld. De bomen, vooral eik en beuk, bepalen de vegetatie met in het voorjaar een kleurrijke onderbegroeiing van onder andere daslook, bosanemonen en gewone salomonszegel.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Op 24 september 1917, dit jaar honderd jaar geleden, besloot de gemeenteraad van Heerlen het Aambos voor fl 21.000 (circa 9530 euro) te kopen van de familie Sarolea inclusief de bomen die in eigendom waren van de Heerlense Timmerfabriek (Wijsbek-Soons en Co.), waarvoor nog eens fl 12.500 werd betaald. De Maatschappij tot Exploitatie van de Limburgse Steenkolenmijnen zou fl 4.000 bijdragen aan de financiering van de aankoop.

Ingang oud aambos

Nieuw Aambos met Kunradersteen afwerking uit de aanleg 1933
Foto Fon Habets

Het was met name burgemeester M.A.M Waszink (1913-1926) die ervoor pleitte dat er in Heerlen een wandelbos zou moeten komen. Ondanks dat de dienst Publieke Werken negatief adviseerde vanwege 'de bijzondere tijdsomstandigheden' (het was immers oorlog en crisis), hakte Waszink de knoop door.

Een extra motivatie voor de aankoop was de vrees dat het bos aan een andere partij zou worden verkocht waarmee het bos in de toekomst voor publieke ontspanning verloren zou gaan. Daarnaast was er aandacht voor het realiseren van een wandelpark vanuit 'sociale gemeentepolitiek'. *'Lichaamsreinheid en verse lucht zijn twee hoofdvoorwaarden voor een hygiënisch leven. Wanneer het particulier initiatief tekortschiet, is het wel degelijk een taak der gemeente om goedkope bad- en zweminrichtingen tot stand te brengen, een of meer parken aan te leggen en bij stadiuitbreiding voor brede straten en ruime pleinen te zorgen. Het kapitaal in dergelijke zaken gestoken brengt meer op dan de best renderende gasfabriek.'*

Heerlen ontwikkelde zich in die tijd door de opkomst van de mijnindustrie tot een moderne stad met een groeiende behoefte aan recreatie. Het waren voornamelijk ethische en hygiënische overwegingen die de inrichting van stads- en volksparken bepaalden. De parken waren gericht op het bevorderen van een gezonde levenslust en het verheffen van het volk. In 1860 schreef de Duitse Gustav Meyer zijn toonaangevende *Lehrbuch der*

'Sleeweide' Nieuw Aambos 2017 Foto: Fon Habets

schönen Gartenkunst. Hij pleitte voor fraaie ensceneringen die een 'edel natuurgevoel' opwekken, maar tegelijk ook voor de aanleg van sport- en spelplaatsen, muziekkiosken, openluchttheaters en dergelijke, zodat het park tegemoet zou komen aan de groeiende recreatiebehoefte van de bevolking.

Tijdens de bewuste raadsvergadering van 24 september 1917 gingen er al stemmen op om terreinen van de heren Rüländ en Van Bosse en bouwonderneming 'Tijdig' te kopen omdat die voor wandelingen mooier waren dan het Aambos.

In 1920 stelde de gemeenteraad een krediet van fl 55.000 ter beschikking.

Er werd er een afrastering rond het gebied geplaatst, een muziekkiosk opgericht, een paviljoen met een houten vakwerk met een vulling van metselwerk gebouwd en daarnaast kwamen er plannen voor het bouwen van een boswachterswoning en een houten brug over de smalle voormalige waterloop.

'Het mooiste plekje van Heerlen zal door de zorg van het gemeentebestuur weldra herschapen worden in een meer moderne wandelplaats' aldus een artikel in het Limburgs Dagblad van 23 maart 1920. Een rustiek eikenhouten brug, een muziek-

kiosk en banken voor de vermoeide wandelaar, straatverlichting (negen booglampen), met koolas verharde wandelpaden en een paviljoen met terras moesten samen met nieuwe beplanting het bos omvormen tot een paradijselijk stukje Heerlen. Voor de bewaking van het geheel werd een boswachter aangesteld, die zijn eigen woning kreeg. In 1929 werd aan het bos een openluchttheater met circa duizend zitplaatsen toegevoegd. In 1931 kreeg het Aambos van de Heerlense VVV een hertenkamp, dat in het voorjaar van 1981 werd verplaatst en tweemaal zo groot werd om de dieren meer licht, lucht en bescherming te geven. In 2011 werd het bos heringericht en in 2017 werd de toegang vernieuwd.

Het 'nieuwe' Aambos

Begin 1933 werd het 'boschje Tijdig' door het gemeentebestuur aangekocht en werd de tuinarchitect Henri Roeters van Lennep (1889-1971) uit den Haag benaderd voor het inrichten van het park. Deze stelde voor om drie eiken (...) te kappen, voetpaden te egaliseren en te versterken met Kunradersteen, beplanting te leveren en een afrastering te plaatsen.

In maart werden de werkzaamheden gestart met het verplaatsen van honderd dennen.

Er werden doorzichten gerealiseerd door struiken en boomstronken te verwijderen en de afraftering werd geplaatst.

Het 'nieuwe' Aambos strekte zich uit van de Oliemolenstraat tot aan de Molenberglaan (wijk Molenberg) en werd in de jaren dertig van de vorige eeuw in Heerlen gezien als een aanvulling op het Aambos, mogelijk ook om de nieuwe wijk Molenberg in een groen gebied te realiseren.

De bodem uit tertiair zand van het 'nieuwe' Aambos is arm aan voedsel en ook droger en daarom geschikt voor berken en dennen. Een gedeelte van het hellingbos (in de volksmond sleeweide) bleef open en ingericht met fraaie vaste planten en bomen.

Dit is de mooiste plek van het bos en in het voorjaar een mooie plek om te vertoeven omdat dan hier de rododendrons en mahoniestruiken bloeien met een mooi uitzicht over het Caumerbeekdal. De dennen herinneren nog aan de oorspronkelijke bomen van het 'boschje Tijdig'. Ook hier zijn de paden goeddeels behouden en te herkennen aan de Kunradersteen randverstevingen. De weliswaar vernieuwde trap herinnert ook aan het oorspronkelijke inrichtingsplan. De vaste planten zijn in 1938 beschreven door de botanicus A. de Wever.

Hij beschrijft de belevingswaarde van de grote groepen rododendrons met azalea's met op de achtergrond sparren en edeldennen als een erg fraaie compositie bij de ingang aan de voet van de helling, de voorjaarsbrem aan zowel de linker- als rechterzijde bij de ingang aan de noordzijde aan de Molenbergstraat. Tenslotte schrijft hij in het artikel over de vele groenblijvende planten, die in elk jaargetijd aantrekkelijk zijn. Zoals de mahoniestruiken, de althaea- en judaeastruiken. Roeters van Lennep had hier gekozen voor bijzondere planten om het park een belangrijk aanzien te geven.

Het beheer

De eerste plannen voor het beheer van het Aambos dateren uit 1908. Op de agenda van de bestuursvergadering van de 'Vereniging Heerlens vooruitgang' stond naast het oprichten van een badinrichting, een HBS en een muziekschool, ook de verfraaiing van het Aambos. De inrichting begon echter pas in 1920 na de aankoop door de gemeente Heerlen.

In 2001 werd het Aambos heringericht. In het park voelde men zich onveilig door onder andere drugsoverlast en er was onzekerheid over het duurzaam voortbestaan van het

Holle weg in het Aambos Foto Fon Habets

hellingbos dat verouderd was. Volgens het eerste plan zouden er veel bomen worden gekapt en zou er een loopbrug worden geplaatst boven het hertenkamp. Er werd geprotesteerd dat het karakter van het bos te ingrijpend veranderde. Onder begeleiding van een ecooloog zijn in januari 2002 de werkzaamheden in het bos gestart. Uitgangspunt was dat het bos vooral bos moest blijven.

Door het rooien van bomen is het bos nu veel opener geworden. Dit is beter voor de natuur en voor het gevoel van veiligheid van de wandelaar. De gemeentewerf werd verplaatst en de dierenverblijven werden samengevoegd tot één. Er is een nieuwe entree gerealiseerd. Paden zijn opgeknapt en verlegd, waarbij de hoofstructuur van het oudere padenstelsel goeddeels behouden is gebleven. Voorbeelden hiervan zijn de oude trapopgangen met houten bielzen. Ook zijn er parkeerplaatsen aangelegd, zodat ook mindervalide mensen het bos in kunnen. Al deze maatregelen resulteerden in een verbeterde ruimtelijke,

recreatieve en ecologische functie van het gebied.

Kwaliteiten cultuurhistorie van het 'oude' Aambos

De oorspronkelijke padenstructuur is nog goeddeels aanwezig net als de Kunradersteen die de paden moest verstevigen. Daarnaast zijn er keuzemomenten om verschillende wandelingen te maken waardoor het park uit verschillende gezichtspunten kan worden beleefd.

De holle weg met de brug is beeldbepalend in het bos. Dit beeld wordt versterkt door bomen waarvan de wortels zichtbaar zijn. Bij de brug staat een monumentale beuk met inscripties, die herinneren aan liefdesontmoetingen. In de hellingen van de holle weg zijn oude krijtlagen nog te herkennen.

Kwaliteiten cultuurhistorie van het 'nieuwe' Aambos

De structuur van de 'sleeweide' met zichtas richting Molenberg met bloeiende randbeplanting is de moeite waard. De sporadisch voorkomende dennen werden in 1933 verplaatst.

Tot slot

Het Aambos werd gedurende de Eerste Wereldoorlog aangekocht door de gemeente Heerlen en ingericht als wandelgebied voor de Heerlense bevolking die in die tijd groeide door de ontwikkeling van de mijnindustrie. In de jaren dertig van de vorige eeuw werd het Molenbergpark als werkgelegenheidsproject aan het Aambos toegevoegd. In de komende jaren wil de gemeente Heerlen een 'groene loper' realiseren. Dat betekent het tot stand brengen van een verbinding tussen het Caumerbeekdal (Aambos) door het centrum naar het Geleenbeekdal. Dit project wordt mede ondersteund door het project IBA Parkstad.

Daslook in het Oud Aambos Foto Fon Habets

Literatuur:

- Thijs Abbenhuis, Molenberg vroeger.....; van grazige weiden en vruchtbare akkers tot moderne stadswijk. [2015-2016]
- Ing. A.Tuinman, Het Aambos te Heerlen [1980]
- Notulen gemeenteraad Heerlen 1916 tot 1942
- M.A. van der Wijst, 'De 50e jaargang van Het Land van Herle', in Het Land van Herle [2000]
- Roelof Braad, 'Langs de bovenloop van de Caumerbeek te Heerlen, in 'Het Land van Herle' [2000]
- C.E.P.M Raedts, 'Heerlen's Vooruitgang en de HBS'; in Het Land van Herle [1981]
- Limburgs Dagblad van 20 en 23 maart 1920.
- Limburger Koerier; bijlage mijnstreek 23 tot 27 september 1917
- P.J.M. Peters, Wandelingen in en om Heerlen met geschiedkundige aantekeningen [1919]
- A. de Wever, 'Plantsoenen in de mijnstreek', in Het Mijnnummer [1938] blz. 57 en 58.
- Een nieuw gezicht; Herinrichtingsplan stadsboszone 'Caumerbeekdal' gemeente Heerlen door bureau Krachten, landschapsarchitectuur. Roermond, 6 december 2000.